

- Я. Лялька, Р. Бачинський). – Львів : [б. в.], 1993. – 800 с. ; Львівщина у Великій Вітчизняній війні (1941–1945) : зб. док. і матеріалів. – Львів : [б. в.], 1968. – 408 с.
6. Антонюк Н. В. Українське життя в «Генеральній Губернії» (1939–1944 рр.): за матеріалами періодичної преси / Н. В. Антонюк. – Львів : [б. в.], 1997. – С. 4.
 7. Энциклопедия Третьего рейха / сост. д-р ист. наук В. Телицын. – М. : [б. и.], 2003. – С. 361–362.
 8. Паньківський К. Роки німецької окупації (1941–44) / К. Паньківський. – Нью-Йорк ; Торонто : [б. в.], 1965. – С. 7.
 9. Кубійович В. Наукові праці. Т. II / Володимир Кубійович ; упоряд. і вст. ст. проф. О. Шабля. – Париж ; Львів : [б. в.], 1996. – С. 308–309.
 10. Беляєв В. П. Я звинувачую! / В. П. Беляєв. – К. : [б. в.], 1980 ; Волчук Р. Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня. – К. : [б. в.], 2002 ; Кальба М. Ми присягали Україні. ДУН 1941–1944 рр. – Львів : [б. в.], 1999 ; Крушельницька Л. Рубали ліс... (Спогади галичанки) / Л. Крушельницька. – Львів ; Нью-Йорк : [б. в.], 2001 ; Маготський І. Спогади / І. Маготський. – Львів : Папуга, 2002 ; Паньківський К. Від держави до комітету. Літо 1941 р.у Львові / К. Паньківський. – Нью-Йорк ; Торонто : [б. в.], 1957 ; Паньківський К. Роки німецької окупації (1941–44). – Нью-Йорк ; Торонто : [б. в.], 1965 ; Кубійович В. Українці в Генерал Губернії 1939–1941. Історія Українського Центрального Комітету. – Чикаго : [б. в.], 1975 ; Суховерський М. Мої спогади / М. Суховерський. – К. : [б. в.], 1997 ; Шевельов (Шерех) Ю. В. Я – мене – мені... (і доокруги). – Т. 1 : В Україні / Ю. В. Шевельов (Шерех). – Харків ; Нью-Йорк : [б. в.], 2001.
 11. Шевельов (Шерех) Ю. В. Я – мене – мені... (і доокруги). – Т. 1 : В Україні / Ю. В. Шевельов (Шерех). – Харків ; Нью-Йорк : [б. в.], 2001. – С. 368.
 12. Львів. Історичні нариси. – Львів : [б. в.], 1996. – С. 5.
 13. Bonusiak W. Małopolska Wschodnia pod rządami Trzeciej Rzeszy / W. Bonusiak. – Rzeszów, 1990. – S. 105.
 14. Львівські вісті. – 1942. – Чис. 87. – 18 листоп.
 15. Макарчук С. Втрати населення Галичини в роки Другої світової війни / С. Макарчук // Вісн. Львів. ун-ту. Серія історична. – Львів : [б. в.], 2000. – С. 338.
 16. Хонигсман Я. Катастрофа Львівського єврейства / Я. Хонигсман. – Львів : [б. в.], 1993. – С. 7.
 17. Вальо М. Благородний чин львівських інтелігентів / М. Вальо // Народознавчі зошити. – Львів : [б. в.], 1998. – № 6. – С. 711–712.
 18. Сич М. Українська кооперація в Галичині під час II світової війни / М. Сич. – Львів : [б. в.], 2000. – С. 129.
 19. Українські щоденні вісті. – 1941. – Чис. 124. – 2 серп.
 20. Основи управління Галичини // Львівські вісті. – 1941. – Чис. 1. – 9/10 серп.
 21. Історія споживчої кооперації України. – Львів : [б. в.], 1996. – С. 272.
 22. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Львів : [б. в.], 1964. – С. 506.
 23. Українські Щоденні Вісті. – Львів, 1941. – Чис. 7. – 5 лип.
 24. Львівські вісті. – 1941. – Чис. 42. – 26 верес.
 25. Віднова «Маслосоюзу» // Львівські Вісті. – 1941. – Чис. 7. – 16 серп.
 26. Дві години в гостях у «Народній Торгівлі» // Львівські Вісті. – 1941. – Чис. 92. – 23/24 листоп.
 27. Львівські вісті. – 1941. – Чис. 2. – 11 серп.
 28. Львівські вісті. – 1941. – Чис. 104. – 7/8 груд.
 29. Кав'ярні і ресторани у Львові // Львівські вісті. – 1941. – Чис. 36. – 19 верес.
 30. Краківські вісті. – 1943. – 20 січ.
 31. Боротьба трудящих Львівщини проти німецько-фашистських загарбників (1941–1944 рр.) : зб. док. і матеріалів. – Львів : [б. в.], 1949. – С. 44–45.

Микола Бармак

Тернопільщина в роки Другої світової війни

Розглянуто питання перебування Тернопільщини в умовах Другої світової війни, впровадження спочатку радянських, а згодом німецьких органів влади, описано функціонування фашистського окупаційного режиму в краї; визволення від окупантів.

Ключові слова: Тернопілля, окупаційний режим, репресії, визволення.

Бармак Николай. □ **Тернопольщина в годы Второй мировой войны.** Рассмотрены вопросы пребывания Тернопольщины в условиях Второй мировой войны, внедрения сначала советских, а впоследствии немецких властей, описано функционирование фашистского оккупационного режима в крае; освобождения от оккупантов.

Ключевые слова: Тернопольщины, оккупационный режим, репрессии, освобождение

Barmak Mykola. □ **Ternopil Region During the Second World War.** It is considered the problem of Ternopil'shchyna being under circumstances of World War II, the introduction at first Soviet, and then German local authorities, the functioning of fascist occupation regime in the region and the process of release from the occupants are described.

Key words: Ternopillia, occupation regime, repressions, release.

1 вересня 1939 р. розпочалася Друга світова війна. Війська фашистської Німеччини перейшли кордон Польщі. Воєнні дії розвивалися не на користь Польщі, уряд якої не міг організувати ефективну відсіч значно більшим силам німецького вермахту. За цих умов, реалізуючи радянсько-німецький договір про ненапад від 23 серпня 1939 р. і таємний протокол про лінію розмежування радянсько-німецького державного кордону, підписані Молотовим і Ріббентропом, частини Червоної Армії 17 вересня перейшли радянсько-польський кордон і вступили на територію Західної України і Західної Білорусії.

Першими їх зустріли мешканці Гусятина, Гримайлова, Підволочиська та інших прикордонних населених пунктів краю. 17 вересня радянські війська зайняли також Тернопіль, Збараж, а 18 вересня – повністю визволили від польської влади Тернопільщину [9, 105].

Наші країни по-різному, залежно від особистих національних і соціальних позицій, реагували на вступ Червоної Армії на територію Західної України. Частина населення сподівалася на здійснення споконвічної мрії українського народу – возз'єднати західні і східні території. Тому й позитивно сприймала зміни: скасування поміщицького і церковно-монастирського землеволодіння, подання допомоги безземельним і малоземельним селянам, заходи з охорони здоров'я, розвитку культури й освіти [2, 64]. Але вже перші кроки нової влади показали, що більшовики мають намір упровадити на західних землях той же режим, що існував на Наддніпрянській Україні.

6 жовтня 1939 р. понад 1 тис. чол. в залі Міщанського братства в Тернополі (тепер приміщення філармонії) прийняли рішення про возз'єднання з Радянською Україною. А 22 жовтня 1939 р. тут же відбулися вибори посланців до Народних Зборів Західної України. Від Тернопільщини депутатами Народних Зборів було обрано 330 чоловік [8].

Серед них були слюсар залізничного вузла А. Поліщук, машиніст млина П. Луцишин, робітниця С. Гінсбург, колишній політв'язень В. Сорока та ін. Народні Збори, які працювали у Львові з 26 до 28 жовтня 1939 р., відкрив уродженець с. Кип'ячка Тернопільського району академік АН УРСР К. Студинський [7, 154–160].

13–15 листопада відбулася позачергова III сесія Верховної Ради УРСР, яка одностайно ухвалила Закон про прийняття Західної України до складу Української РСР; було утворено 6 нових областей – Волинська, Дрогобицька, Ровенська, Станіславська (перейменована в Івано-Франківську) і Тернопільська. Після встановлення в грудні 1939–січні 1940 р. нового радянського адміністративно-територіального поділу замість повітів у Тернопільській області стало 38 районів [6, 54].

ЦК ВКП(б) і ЦК ВКП(б)У надіслали на Тернопільщину для роботи 296 партійних і радянських працівників зі східних областей УРСР, а серед них були також колишні члени КПП і КПЗУ (значну частину їх згодом було репресовано).

На селі розпочалася колективізація. У квітні 1940 р. в області вже було 45 колгоспів, що об'єднали 3905 господарств, а на 1 червня 1941 р. – 539 колгоспів, до складу яких увійшло 46 525 господарств, або 14,8 % від їх загальної кількості. Колгоспи мали у розпорядженні 183 856 га землі – 18 % земельних угідь. На селі розгорнулася кооперативна торгівля. У березні 1940 р. в області діяло 1648 крамниць, 32 їдальні, 9 буфетів, 51 хлібопекарня, 19 лісоскладів.

Були націоналізовані промислові підприємства та майстерні. На початок 1941 р. в області діяло 14 підприємств союзного підпорядкування, 111 республіканського, 108 обласного і 14 районних – промкомбінатів.

В усіх районних центрах і в деяких інших населених пунктах області було відкрито безкоштовні лікарні, а в багатьох селах – медпункти. Усього в області працювало 38 лікарень, 73 амбулаторії, 19 поліклінік, 16 дитячих і жіночих консультацій, 14 диспансерів та інші медичні установи [12, 35–36].

В області у 1939–40 навчальному році розгорнули свою роботу 1186 шкіл, відкрився Кременецький вчительський інститут, 3 педагогічні школи, кілька середніх спеціальних навчальних закладів. На роботу до Тернопільщини зі східних областей України було направлено 1250 вчителів [10].

Із возз'єднанням прийшов і терор. Більшість тих, хто з радістю зустрів радянську владу, був знищений. Уже восени 1939 р. почалося в Галичині так зване «очищення міст і сіл від ворожих елементів».

Каральні заходи розповсюджувалися на всі категорії верств населення, включаючи членів їх сімей, родичів, знайомих. Репресій зазнали службовці колишнього держапарату, органів суду, прокуратури, поліції тощо. Почалися арешти й виселення колишніх членів різних партій, великих і дрібних підприємців, поміщиків, осадників, колишніх військовослужбовців польської армії, заможних селян, інтелігенції (учителів, викладачів вузів, діячів культури). Як метод політичного переслідування чи адміністративного покарання широко використовувався такий вид репресій, як депортація – виселення й заслання значної маси людей без правових та юридичних на це підстав [3]. Сам акт депортації був злочином, не говорячи вже про жахливі, нелюдські методи її здійснення. Репресивні дії поширювалися також і на тих, хто володів більшою кількістю землі від встановленої норми (5 га в приміській зоні, 7 га в селах і 10 га в гірській місцевості). По суті, ця шкала підводила під розкуркулення майже третину всього сільського населення краю.

Ще однією підставою для масових виселень до Сибіру було проживання в прикордонних районах та поблизу воєнних об'єктів, що будувалися масово не тільки вздовж кордонів, а й у Тернопільській області. Депортація проводилася надзвичайно жорстоко: на збір давали не більше двох годин, людей заштовхували в товарні неопалювані взимку вагони. Запломбовані поїзди тижнями і місяцями тяглися до Сибіру. Перші арешти й депортації почалися восени 1939 р. і досягли свого апогею в грудні.

Вражають детальні інструкції, які регламентували буквально все. Так, наприклад, в інструкції записано, що можна брати з собою: «одяг, білизну, взуття, постіль, столовий і кухонний посуд, місячний запас продовольчих товарів на родину, дрібний господарський інвентар, гроші без обмежень та побутові цінності, але все це не повинно перевищувати 500 кг на цілу родину. Збиратися в дорогу – не більше двох годин.

Насправді все було по-іншому. У вагони заштовхували по 50–60 осіб, товарних вагонів не було, як не було і санітолятора. На великих зупинках раз у три дні відкривали вагони і давали воду. Сорокаградусний мороз зими 1940 р. довершував розправу з депортованими – вагони не були утеплені і не опалювалися.

Відступаючи під натиском німецьких армій в 1941 р., енкаведисти знищували в'язнів. Поспіхом ховали їх на подвір'ї, у підвалах тюрем, у каналізаційних каналах, звозили в яри. Масові розстріли в'язнів відбулися в тюрмах Тернополя, Чорткова.

Після того, як 2 липня 1941 р. армії вермахту захопили Тернопіль, в будинку суду і в'язниці були знайдені сліди свіжих поховань. Боячись поширення масових епідемій від розкладу нашвидкуруч похованих трупів, німці наказали їх перепоховати на міському цвинтарі. Як свідчать очевидці, було знайдено останки майже 480 людей, замордованих і закопаних тільки у підвалах тюрми. Більшість з них залишилася невпізнанною. Усіх їх поховано в спільній могилі на міському цвинтарі. Після приходу радянських військ в 1944 р. могилу було знищено [3, 295].

22 червня 1941 р. розпочалася німецько-радянська війна. Тернопільська область однією з перших прийняла на себе удар фашистських армій. Захищаючи с. Малу Задругу Кременецького району, разом з 150 бійцями радянської армії загинули 15 тутешніх жителів. На іншому напрямку (Монастирська, Копичинці, Гусятин) героїчну боротьбу проти значно більших сил гітлерівців вів 753 стрілецький полк 26 армії (пізніше 12) [4, 81]. Підступи до Тернополя обороняли бійці 15-го механізованого корпусу під командуванням І. Карпезо. У Тернопільському небі льотчики авіаескадрилі під командуванням капітана Я. Мороза підбито перші фашистські літаки. Стримували натиск чисельно переважаючих німецьких військ на підступах до Тернополя бійці 6-ї армії генерала І. Музиченка.

Через несподіваність удару і неготовність до оборонних боїв частини Червоної Армії змушені були відступати. Як згадує маршал Радянського Союзу І. Баграмян, падіння Тернополя створило б загрозу прориву ворога в тил військам 16-ї та 12-ї армій. Командування фронту прагнуло знайти сили для ліквідації цієї ситуації. На допомогу військам, що обороняли Тернопіль, було кинуте вже знекровлене в перших боях 10-у танкову дивізію 15-го мехкорпусу. Відчайдушна контратака принесла успіх: фашистські частини було вибито з передмістя. Однак, тяжке становище, в якому опинилися деякі з'єднання 6-ї, 26-ї і 12-ї армій, примусило командувача фронту 3 липня прийняти

рішення закріпитися на рубежі р. Случ: Славута–Ямпіль–Гримайлів–Чортків–Снятин. Цю лінію оборони частини Червоної Армії утримували до 9 липня. Запеклі бої в окремих місцях області точилися до середини липня 1941 р. [8].

2 липня 1941 р. фашисти захопили Тернопіль. За свідченнями очевидців, місто не постраждало від боїв. Було тільки кілька розбитих танків у передмістях. Упродовж останніх днів червня й початку липня 1941 р. німецькі війська окупували всю територію Тернопільської області. Південна і центральна частини області були включені до генерал-губернаторства під назвою «дискрикт Галичина», а Кременецький, Шумський, Лановецький і частина Збаразького районів увійшли до «рейхскомісаріату Україна» [1, 9].

У Львові 30 червня з ініціативи ОУН було проголошено Акт про відновлення незалежної Української держави [11]. У Тернополі 27 липня 1941 р. відбулася маніфестація. Українці створили органи самоуправління. Обласне Управління очолив В. Охримович, посадником Тернополя став С. Чумак, опісля Голейко, а пізніше О. Гринкевич. Органи місцевого самоуправління намагалися встановити свій контроль над головними установами. Відновили свою діяльність кооперативи. Однак Берлін не допускав ніяких незалежних утворень – центральна німецька влада не визнала українського уряду в Львові. Було арештовано і посаджено в концтабори його членів.

Арештували В. Охримовича та інших членів Тернопільського Обласного управління. Керівниками в краї призначено німецьких урядовців. Проте, на нижчих посадах в державних установах залишилися українці, які працювали під пильним наглядом фашистів. Почалися арешти у всіх містах і селах Західної України, тисячі членів ОУН були ув'язнені у тюрмах та концтаборах. ОУН перейшла на нелегальне становище. Великих протинімецьких виступів організація не проводила, щоб не провокувати нові арешти і репресії.

Фашистські окупаційні власті заборонили діяльність усіх політичних і громадських організацій. Єдиною дозволеною організацією був Український Допомоговий комітет (УДК). Головними завданнями УДК були допомога дітям, хворим, біженцям, інвалідам, а також просвітницька робота.

Головою УДК в Тернополі був С. Брикович, а потім А. Жуковський. На Прикарпатті в 1943 р. були повені й неврожай. Комітет провів акцію допомоги людям, які постраждали від стихії: групи дітей із Прикарпаття перевезли на Тернопілля і розділили між родинами по селах, де вони перебули найгірший час.

За підтримки УДК у деяких містах та селах відкривалися і діяли школи, освітні товариства, кооперативи, церкви. Найкраще на Тернопіллі стояла справа шкільництва. У селах працювали школи і садки. У Тернополі навчання відбувалося в гімназії та деяких фахових школах [9]. У місті під час німецької окупації діяв український театр під керівництвом Б. Сарамаги. У його репертуарі були побутові вистави, комедії, класичні оперети та опери. На вистави українських артистів приходили також і німці. Їм подобалася гра, але вони не розуміли мови. Тому було організовано видання програмок, де повідомлявся зміст п'єси та її головна думка німецькою мовою.

Економіка окупованих територій ставилася на службу вермахту. На місці колишніх колгоспів, МТС німці почали утворювати так звані «лігеншафти». Селян примусили виплачувати 12 різних видів податків, серед них – «контингент», за яким більшу частину врожаю землероби повинні здавати окупаційній владі. Кожен, хто мав корову, протягом року здавав по 700–800 літрів молока.

Поступово занепадало сільське господарство. Загальна площа посівів у нашому краї у 1942–1943 рр. порівняно з 1941 р. скоротилася на 28 %, а площа посіву цукрових буряків – на 78 % [9, 200].

Окупаційна влада організувала вивіз до Німеччини майна промислових підприємств. З липня 1941 р. до серпня 1944 р. було демонтовано і вивезено устаткування 79 підприємств Тернополя. У Кременці, відступаючи, фашисти спалили лісопильний, шкіряний, пивоварний, тютюновий заводи, зруйнували вугільну шахту та залізничну колію. У Чортківському районі зруйнували 4 спиртозаводи, тютюнову фабрику, в Підгаєцькому районі знищили трикотажну фабрику і райпромкомбінат, у Гримайлівському районі – 2 спиртових заводи, фабрику виробництва кави, макаронну фабрику, Глібівський харчокомбінат. Під час відступу німецькі війська вивели з ладу майже всі комунальні споруди міст області.

Здійснювався наступ на духовне життя українського народу. Крім початкових шкіл, усі інші закривали. Повсюдно нищили пам'ятки історії та культури. Фашисти пограбували Тернопільський та Кременецький краєзнавчі музеї, музичні училища в Тернополі, Чорткові і Кременці, знищили багато

пам'ятників відомим діячам, у тому числі в Тернополі пам'ятник А. Міцкевичу [2]. Протягом тимчасової окупації було зруйновано обласну бібліотеку та 42 інші книгозбірні в нашому краї.

Берлін дав наказ організувати вербування та вивіз українців до Німеччини для використання їхньої праці в сільському господарстві, на шахтах та військових підприємствах. У липні–серпні 1941 р. була проведена реєстрація всіх мешканців Тернополя. Уже на кінець 1941 р. на примусові роботи в Німеччину було відправлено понад 7 тис. надзбручанців. Але цього було мало. Улітку 1942 р. відділ праці генерал-губернаторства Галичини склав додатковий план розподілу кількості робочої сили для примусових робіт в Німеччину по округах Тернопілля. Згідно з цим документом, з нашого краю на чужину повинно було поїхати лише навесні-восени 1943 р. 25 тис. чол. Усього за період німецької окупації на примусові роботи до Німеччини фашисти вивезли більше 100 тис. наших земляків [5].

У краї часто траплялися наїзди німецьких каральних загонів, які грабували населення, забирали на примусові роботи до Німеччини, палили господарства і розстрілювали людей. Так, 14 липня 1943 р. каральний загін німців в с. Шпиколоси Кременецького району спалив 240 господарств, у полум'ї загинуло 22 мешканців села, у тому числі й 8 літніх людей і 6 дітей. У с. Майдан Копичинського району гестапівці знищили 112 селянських дворів, пограбували їхнє майно і худобу. Усього фашистами спалено в області 200 сіл і 9 міст районного підпорядкування. Німецькі окупанти вивезли чи знищили 21,7 тис. коней, близько 8 тис. корів, понад 5,5 тис. свиней, більше 5,8 тис. овець і кіз, близько 16 тис. голів домашньої птиці [2, 35].

На Тернопіллі були й концентраційні табори: в Тернополі, Чорткові, Бережанах, Великих Бірках та інших місцевостях. За даними Надзвичайної державної комісії із розслідування звірств фашистів місцями найбільш масових страт були Петриківський і Янівський ліси поблизу Тернополя, військовий тир у Кременці, подвір'я в'язниці й кладовище у Чорткові. Усього за період тимчасової окупації на території Тернопільщини фашистські загарбники знищили майже 280 тис. мирних жителів та радянських військовополонених [8].

«Розв'язували» фашисти на Тернопіллі і «сіоністське питання». З перших днів окупації вони чинили погроми і масово розстрілювали євреїв. Уже 4 липня в Тернополі німці почали розправи з євреями, убивши 5 тис. осіб. Інших зібрали в гетто, у відгородженій частині міста на Загребеллі. Упродовж усієї фашистської окупації людей з гетто групами розстрілювали, а інших везли на захід до концтаборів [10]. Усіх євреїв до червня 1941 р. в Тернополі було 15 тис. чоловік, але з них лише небагатьом вдалося врятуватися. Вони переховувалися в підземних криївках, каналізаційній системі міста, льохах в передмісті і довколишніх лісах у землянках. Українці ставилися до них з милосердям, переховуючи та допомагаючи харчами й одягом.

У березні 1944 р. радянська армія, визволивши Правобережну Україну, вступила на територію області. Наступальну операцію на Проскурівсько-Чернівецькому напрямку здійснював I Український фронт. Наступ головних сил I Українського фронту розпочали 4 березня 1944 р.

5 березня радянські війська визволили Збараж, Вишнівець, Ланівці і 200 населених пунктів краю. Здійснивши обхідний маневр, війська 19 березня оволоділи Кременцем, 23 березня було звільнено міста Копичинці, Тереховлю, Микулинці та ін. 24 березня бронетанкові війська генерала М. Каткова оволоділи м. Чортковом, а 25 березня німці змушені були покинути м. Заліщики [10, 56].

Тернопіль мав велике стратегічне значення для гітлерівської армії. Тому в районі міста фашисти зосередили значні сили, а місто перетворили у військову фортецю. Визволення міста покладалося на війська 60-ї, 1-ї, 3-ї гвардійських армій і 4-ї танкової армії. Здійснивши важкий марш по бездоріжжю, радянські війська оточили в Тернополі фашистський гарнізон із 12 тис. солдат. На озброєнні гарнізону було 145 гармат [5].

9 березня 1944 р. зав'язалися жорстокі бої за кожну вулицю та кожен дім міста. Понад півмісяця тривали запеклі бої з оточеним ворогом. 12 квітня після артилерійської підготовки й удару авіації почався штурм центральної частини Тернополя. 15 квітня головні сили ворожого гарнізону були знищені [5, 178].

У боях за міста і села Тернопільщини відзначилися тисячі солдатів і офіцерів усіх національностей. Керували бойовими операціями відомі радянські воєначальники: А. Гречко, М. Каманін, С. Красовський, П. Курочкін, Л. Лелюшенко, І. Людніков, П. Рибалко, І. Черняхівський, М. Катков та ін. За героїзм, виявлений у боях за визволення Тернопільщини, 12 солдатів та офіцерів були удостоєні звання Героя Радянського Союзу [13, 167].

Отже, початок Другої світової війни територія Тернопілля відчула в перші ж дні – у краї змінилася влада. Наші земляки по-різному, залежно від національних і соціальних позицій, реагували на вступ Червоної Армії на Західну Україну 17 вересня 1939 р. У 1941 р. Тернопільська область однією з перших прийняла на себе удар фашистських армій. Упродовж останніх днів червня й початку липня німецькі війська окупували все Тернопілля. У русі опору населення краю фашистському режимові було дві течії – радянський партизанський рух та діяльність ОУН-УПА. У квітні 1944 р. Тернопільщина була звільнена від німецько-фашистських загарбників.

Список використаних джерел та літератури

1. Баб'як З. Тернопіль / З. Баб'як // Лікарі Тернопільщини. Хронологія імен та фактів ; за ред. проф. О. Голяченка. – Тернопіль : Лілея, 1996. – С. 7–19.
2. Бармак М. В. Наш край – Тернопільщина (на допомогу вчителю та учням) / М. В. Бармак, О. Я. Бармак. – Тернопіль : Астон, 1998.
3. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ. Історико-краєзнавчі замальовки / Любомира Бойцун. – Тернопіль : Джура, 2003. – 392 с.
4. Бойчук Є. Монастирищина / Є. Бойчук // Лікарі Тернопільщини. Хронологія імен та фактів ; за ред. проф. О. Голяченка. – Тернопіль : Лілея, 1996. – С. 75–85.
5. Тернопіль/Tarnopol: історія міста / Олег Гаврилюк, Ігор Крочак, Володимир Окаринський, Олександр Петровський. – Тернопіль: Ас-тон, 2010. – 216 с. ; іл. 11.
6. Гуцал П. Адміністративно-територіальний поділ Тернопільщини / П. Гуцал // Терноп. енцикл. слов. – Тернопіль : ВПК «Збруч», 2004. – Т. 1.
7. Гуцал П. Тернопільщина: адміністративно-територіальний поділ від Х до ХХ століть / П. Гуцал // Тернопілля'96 : Регіональний річник. – Тернопіль : Збруч, 1996. – С. 154–160.
8. Державний архів Тернопільської області, ф. 33, оп. 1, од. зб. 452.
9. Дуда І. Тернопіль. 1540–1944. Історико-краєзнавча хроніка. Ч. I / І. М. Дуда. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. – 296 с.
10. Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська область / Інститут історії Академії наук УРСР. – К., 1973. – С. 88.
11. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, конференцій та інших документів з боротьби. 1929–1955. – Видання ЗЧ ОУН, 1955.
12. Паскар М. Бережанщина / М. Паскар // Лікарі Тернопільщини. Хронологія імен та фактів ; під ред. проф. О. Голяченка. – Тернопіль : Лілея, 1996. – С. 34–42.
13. Семенів О. Є. Тернопіль у вогні / Хроніка подій весни 1944 року / О. Є. Семенів. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2011. – 192 с. ; іл.

Володимир Старка

Нацистський окупаційний режим у східногалицькому селі 1941–1944 рр.

У повідомленні йдеться про розкриття особливостей нацистського окупаційного режиму в селах Східної Галичини, що призвів до значного матеріального зубожіння селян, а в окремих районах і до голоду. На основі архівних матеріалів, опублікованих документів, спогадів очевидців проаналізовано заходи, направлені на формування окупаційної адміністрації, дії, спрямовані на попередження нищення державного майна та врожаїв, систему оподаткування населення, методи вербування селян до примусової праці на користь Рейху. Відображено чинники, що сприяли наростанню селянського пасивного й активного руху Опору нацистській окупаційній політиці.

Ключові слова: східногалицьке село, нацистський окупаційний режим, рух Опору, репресивна система, внутрішня політика, селянство.

Владимир Старка. Нацистский оккупационный режим в восточногалицком селе 1941–1944 гг. В докладе идет речь о раскрытии особенностей нацистского оккупационного режима в селах Восточной Галичины, что привело к значительному обнищанию крестьян, а в отдельных районах и к голоду. На основе архивных материалов, обнародованных документов, воспоминаний свидетелей анализируются действия, направленные на формирование оккупационной администрации, на предотвращение уничтожения государственного имущества.